

INTERJÚ VARGA ANNÁVAL

KEVÉS FÁS LEGELŐ MARADT FENN MÁRA

a hét kutatója

Varga Anna az MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézetének tudományos segédmunkatársa, illetve Fiala Kutatója. Az AGFORWARD 2014-2017 projekten belül a „High Natural and Cultural Value (HNCV) Agroforestry” (Magas természeti és kulturális értékű agrárerdészeti rendszerek) munkacsoport magyarországi területekért felelős szakértője. A kutatónővel az I. Magyar Agroerdészeti Fórumon beszélgettünk a fás legelőkről és a makkoltatásról.

(BAJOMI BÁLINT FELVÉTELE)

– **Mikor kezdett el a fás legelőkkel foglalkozni?**

– 2005-ben fogalmazódott meg bennem, hogy a fás legelők területével szeretnék foglalkozni a szakdolgozatom keretében, és azóta ez a kutatási témám.

– **Mit jelentenek a „fás legelő”, illetve az „agroerdészet” fogalmak?**

– Mindkettő egy-egy nagyon komplex és számos definícióval leírható kifejezés. A fás legelő élőhelytípust és területhasználati módot is jelent. Egy olyan élőhelytípust, amely ligetes álló fák, zártabb facsoportok, cserjések és gyepek mozaikból áll. Kialakulása és előfordulása kizárólag a legeltetéstől és a legelő gondozásától függ. Emellett a legelőerdőkkel együtt egy olyan gazdálkodási módot is jelent, ahol a fás szárú növényzet és a legeltető állattartás összekapcsolódik.

– **Ehhez képest mennyiben más az agroerdészet?**

– Az agroerdészet pedig egy gyűjtőfogalma azoknak a tevékenységeknek, ahol a fás szárú növényzet, vagyis erdőművelés összekapcsoló-

dik valamilyen mezőgazdasági tevékenységgel: akár legeltetéssel, kaszással vagy szántóföldi növénytermesztéssel.

– **Akkor az agroerdészet egy tágabb fogalom, és ebbe tartozik bele a fás legelő.**

– Igen, így van.

– **Milyen módszerekkel végzi a kutatásait?**

– Alapvetően botanikai, illetve társadalomtudományi módszereket használok. A botanikai felmérés során faállomány-szerkezeti felmérést, élőhely-térképezést készítek. Néprajzi, tájtörténeti kutatásaim során a helyi lakosokat kérdezem meg, hogy hogyan történt az elmúlt évtizedekben a terület használata, és mindez hogyan változott meg. Gyűjtöm a fás legelőkkel kapcsolatos hagyományos ökológiai tudást a területeket kezelő és használó pásztoroktól, gazdálkodóktól, természetvédelmi szakemberektől. Emellett levéltári kutatásokat is folytatok.

– **Milyen eredményekre jutott? Hogyan alakult Magyarország fás legelő tájainak története?**

– Hazánkban a fás legelők és azok használata mindig is részei voltak a tájhasználatnak. Ez a táji adottságokhoz igazodó gazdálkodási mód több ezer éves múltra tekint vissza. Magyarország jelentős része az erdős klímába tartozik, ezért az erdőszűlt vidékeken az állattartás mindig is egyfajta fás legelő, legelőerdős rendszerben folyt. Igazából az iparosodás hatására kezdődött el a fás legelő rendszerek használatának csökkenése egész Európában, így Magyarországon is. Nagymértékben befolyásolta az, hogy az 1800-as évek közepén megtörtént az erdő és a legelőterületek elkülönítése, vagyis megszűnt a jobbágyoknak az erdei legeltetéshez való joguk. Később a mezőgazdaság és az erdőszűlet intenzifikációja következtében a XX. század végére jelentős mértékben visszaszorult ez a tájhasználati mód és ennek következtében a fás legelő élőhelytípus is. Csak néhány térségben maradt meg Magyarországon, így például a dél-dunántúli részen és az ország néhány másik helyszínén elszórtan. Mindenképpen meg kell említeni, hogy

a fás legelők egykori és jelenlegi helyzetében kulcsfontosságúak azok a pásztorok és gazdálkodók, akik hagyományos legeltető állattartással foglalkoznak.

– Hány hektár fás legelő van most Magyarországon?

– Magyarország élőhely-térképezési adatbázisa szerint körülbelül 5500 hektár fás legelő található ma az országban.

– Tud néhány példát mondani, hogy hol található ezek a legelők?

– Nagyon sok szép fás legelőt tudnék említeni, ezért a kutatási területeink közül emelnék ki néhányat: Olaszfalu, Dörgicse, Lad, Pusztakovácsi, Csokonyavisonta, Cserépfalu, Lónya.

– Mi a tendencia? Stagnál, vagy esetleg növekszik a terület?

– Az elmúlt években megfigyelhető, hogy a földalapú támogatás és az egyéb agrártámogatások következtében a felhagyott, becserjésedett területeket visszaalakítják fás legelővé. A gazdálkodók mellett sokat tesznek ez ügyben a nemzeti parkok is. Ez alapján kijelenthető, hogy az elmúlt egy-két évben a fás legelők területe növekedett. Egyelőre még mindig a felhagyott fás legelők aránya a magasabb. A most indult Agforward projekt célja, hogy elősegítse az agrárerdészeti rendszerek, így a fás legelők, legelőerdők kialakítását és a meglévők hosszútávú használatát is.

– Miért fontos ez az élőhelytípus? Milyen szerepe van például a biodiverzitás szempontjából?

– Ez az élőhely átmenetet képez a gyepek és az erdők között, ezért ugyanazon a területen tudnak megjelenni az erdőre, illetve a gyepekre jellemző és a mozaikos élőhelyeket kedvelő növény- és állatfajok. Jószérivel csak ezeken az élőhelyeken figyelhetők meg idős, akár több száz éves, szabad állásban felnőtt terebélyes fák. Az ilyen jellegű fák zárt erdőben és kizárólag erdőművelés alatt álló területeken szinte egyáltalán nem fordulnak elő.

– Milyen céljaik voltak Az I. Magyar Agroerdészeti Fórum megrendezésével? Elérték ezeket a célokat?

– A Fórum célja az volt, hogy elindítson egy párbeszédet azon gazdálkodók, szakemberek, érdekképviselők, civil szervezetek és döntéshozók között, akik az agrárerdészeti érintettek. Úgy gondolom, hogy sikeres volt ez a Fórum, mivel hatékony eszmecsere kezdett kialakulni a témában. Reméljük, hogy ez a jövőben is így fog folytatódni!

– A konferencián szó esett az akác szerepéről is. Miért problémás az idegenhonos fajok szerepe? Az igazi fás legelő állhat-e idegenhonos fajokból, vagy pedig előnyösebb az őshonos növények alkalmazása?

– Mindenképpen szeretném hangsúlyozni, hogy az őshonos fajok

jelenléte szükséges ezeken a területeken, mivel a fás legelők egy olyan gazdálkodási módot képeznek, amelynek magas természeti és kulturális értéke van. A biodiverzitás megőrzésének kulcsa az, hogy őshonos fajok legyenek a területen, mivel az idegenhonos fajok jelenlétével eljellegetelenednének ezek a legelőterületek. Mindemellett meg kell említeni, hogy a fás legelőn a faállomány szerkezete egy tudatos élőhely-, legelő kialakítás nyomán jön létre, mivelhogy a gazdálkodók és a pásztorok már több évezred óta – ezt római kori adatok is tanúsítják – előnyben részesítik a makktermő és gyümölcstermő fákat (például tölgyfajok, vadvörte), és ezt mutatja a mai fás legelők faállomány szerkezete is.

– Ehhez kapcsolódik a makkoltatás, amely mégis egy különálló módszer. Mit lehet erről tudni? Mi volt régen a makkoltatás?

– Amikor valaki fás legelőről vagy erdei legeltetésről beszél, akkor sok embernek a makkoltatás jut eszébe. A makkoltatás során a jószágokat a lehullott makkra hajtották rá és azt ettették fel velük. A makkoltatás általában kora ősszel kezdődött meg és egészen az első hó lehullásáig tartott, illetve a makk mennyiségétől is függött az időtartam. Elsősorban disznókat hajtottak makkoltatni, de a juhok és a marhák is előszeretettel fogyasztják ezt a táplálékot.

Meg kell említeni, hogy a makkoltatott sertésből készített hústermékek a prémiumminőségű, egészséges élelmiszerek közé tartoznak, és igen nagy kereslet van rájuk külföldön. Egy spanyolországi példát szeretnék erre felhozni: az ott található fás legelő rendszerek legnagyobb gazdasági bevételét a makkoltatott sertésből készült sonka jelenti. Ez a Magyarországon szintén nagy hagyományokra visszatekintő gazdálkodási mód mára teljes mértékben megszűnt, annak ellenére, hogy jelentősen segítené a mangalica és más régi, külterjesen tartott disznófajtáknak a tenyésztését.

BAJOMI BÁLINT

Fás legelő Bogyiszló mellett (BAJOMI BÁLINT FELVÉTELE)

